EDUSKUNNAN
OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA

7.10.2016 EOAK/3976/2016

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: lausuntopyyntönne 24.8.2016, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tuomioistuinten ulkopuolista rikosasioiden käsittelyä koskevan uudistuksen voimaanpanosta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 115/2016 vp).

LAUSUNTO

Lakivaliokunta on kutsunut kuultavaksi eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian edustajan käsiteltäessä edellä mainittua hallituksen esitystä ja antamaan asiassa kirjallisen asiantuntijalausunnon.

Pyydettynä lausuntonani esitän kohteliaimmin seuraavaa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki, jolla saatettaisiin voimaan rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyt korvaava sakon ja rikesakon määräämisestä vuonna 2010 annetussa laissa säädetty menettely. Lisäksi ehdotus sisältää eräitä muita uudistukseen liittyviä lakeja.

Yleisesti voin todeta, että oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa tähän asiaryhmään liittyvät kantelut ovat koskeneet erityisesti tieliikenteen automaattista kameravalvontaa eli rikesakon määräämistä ajoneuvoa pysäyttämättä ja tällaisen rikesakon tiedoksiantoa.

Koska menettelyt, joita on arvosteltu, ovat pääsääntöisesti olleet lainmukaisia eikä käsillä olevassa hallituksen esityksessä esitetä tähän muutoksia eikä aiemmin omaksuttuja lainsäädäntöratkaisuja ole syytä tässä arvioida laajemmin, tyydyn näiltä osin tuomaan lakivaliokunnan tietoon eräitä näkökohtia. Käsitykseni mukaan on toki mahdollista vielä arvioida saatujen kokemusten perusteella, onko lakia syytä saattaa voimaan tällaisenaan.

Tiedoksiannosta

Rikesakon määräämisellä ajoneuvoa pysäyttämättä pyritään mahdollisimman joustavaan, nopeaan ja yksinkertaiseen menettelyyn. Pää-

sääntöisesti tässä pyrkimyksessä onnistutaankin.

Voimassa olevan rikesakkomenettelystä annetun lain 13d §:n mukaan rikesakkomääräys lähetetään rikesakkomääräyksen saaneelle postitse ajoneuvoliikennerekisteristä ilmenevään osoitteeseen viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluessa. Nyt ehdotettavan voimaan saattamislain myötä voimaan tulevan sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 17 §:ssä määräaika pitenee kolmeen viikkoon. Valtaosassa tapauksia ja lain muutoksen myötä entistä useammissa tapauksissa rikesakkomääräys saadaan lähetettyä määräajassa, mutta mikäli tämä ei onnistu, voimassa olevan 2a luvun ja uuden lain 3 luvun säännöksiä ei voitaisi enää soveltaa epäiltyyn rikkomukseen (HE 16/2005 vp, s. 26). Tämän jälkeen rikesakkomääräys on annettava tiedoksi ns. tavallisena tiedoksiantona oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetyin tavoin (voimassa olevan lain 8 §:n mukaan ”siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään tiedoksiannoista rikosasioissa”, uuden lain 11 §:n mukaan ”siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään haasteen tiedoksiannosta rikosasioissa”).

Kun laissa säädetty määräaika on ylittynyt, on tietojemme mukaan käytännössä varsin yleisesti toimittu niin, että asiassa lähetetään virka-apupyyntö rikesakkomääräyksen kotipaikan poliisiasemalle ja kantelijalle lähetetään kutsu saapua noutamaan rikesakkonsa sieltä – näin vaikka rikesakon saaja ei olisi kiistänyt rikkomustaan. Apulaisoikeusasiamiehen kanteluratkaisussaan esittämän käsityksen mukaan suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate huomioon ottaen henkilöä ei tulisi pelkästään rikesakon tiedoksiantamisen takia automaattisesti kutsua poliisiasemalle, vaan lainmukaisten tiedoksiantotapojen puitteissa tulisi valita rikesakon saajan kannalta mahdollisimman joustava vaihtoehto. Näin ollen lain 8 § voi johtaa turhan jäykkään menettelyyn, joka on vastoin rikesakkomenettelyn yksinkertaistamista. Käsitykseni mukaan sähköisen asioinnin mahdollisuuksia voitaisiin oikeusturvaa vaarantamatta harkita laajennettavaksi (esim. puhelintiedoksianto).

Ehdollisen rikesakon lähettämisestä

Voimassa olevan rikesakkomenettelystä annetun lain 13b §:n ja uuden lain 15 §:n mukaan menettely rikesakon määräämiseksi ajoneuvoa pysäyttämättä havaituista liikennerikkomuksista käynnistyy siten, että rikesakkomääräys annetaan rikkomukseen käytetyn ajoneuvon kuljettajaa selvittämättä sille luonnolliselle henkilölle, joka rikkomuksen tekoaikana oli rikkomukseen käytetyn ajoneuvon rekisteriin merkitty omistaja, haltija tai tilapäinen käyttäjä.

Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa valvontakameran kuvasta varmuudella havaitaan, että ajoneuvon omistaja tai haltija ei ole kuljettanut ajoneuvoa (esim. eri sukupuoli) ja rikesakkomääräys lähetetään kuitenkin omistajalle tai haltijalle. Vaikka menettely on lainmu-

kainen, voi kysyä, meneekö nopean ja yksinkertaisen prosessin tavoittelu tältä osin liian pitkälle. Vastustaako rikesakkomääräyksen saanut, mutta ei auton kuljettajan toiminut henkilö rikesakkomääräystä aina esimerkiksi perheen sisäisissä tilanteissa. Tällä taas voi olla vaikutuksia ajo-oikeuteen, jos ylinopeuksia on esimerkiksi kolme vuodessa.

HE 115/2016 vp

Mitä tulee hallituksen esitykseen sisältyviin yksittäisiin pykäläehdotuksiin, totean seuraavaa.

Ehdotetun rikesakkorikkomuksista annettavan lain 3 §:n 2 momentin mukaan 40 euron rikesakolla rangaistaan sitä tieliikennelain 45 §:n 2 momentissa tarkoitetun jalankulkua avustavan tai korvaavan liikkumisvälineen käyttäjää, joka menettelee pykälän 1 momentissa kuvatuin tavoin menettelee, ”jos hän tällöin kuljetti liikkumisvälinettä kävelynopeutta nopeammin”.

Vaikka ilmaisu ”kävelynopeus” on jo käytössä tieliikennelaissa mainitussa 45 §:ssä, voi kysyä, onko ilmaisu riittävän tarkkarajainen ja täsmällinen käytettäväksi rangaistussäännöksessä. Varmaa joka tapauksessa on, että säännöksen soveltaminen aiheuttaa tulkintaongelmia ja laajaa todistelua yksittäisissä tapauksissa.

Esittelijäneuvos Mikko Eteläpää